

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Серія «*Історіографія мовознавчої науки
в Чернівецькому університеті*»

ІМ'Я В НАУЦІ

Професор Іларіон Іларіонович Слинько

Монографічне науково-довідкове видання

Чернівці
Чернівецький
національний університет
2019

*Рекомендувала до друку вчена рада
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 3 від 26 червня 2017 року)*

Відповідальний редактор –

О. В. Кульбабська, доктор філологічних наук, професор.

Рецензенти:

К. Ю. Голобородько, доктор філологічних наук, професор (Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди);

І. С. Попова, доктор філологічних наук, професор (Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара);

Л. М. Марчук, доктор філологічних наук, професор (Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка).

К 906 Ім'я в науці. Професор Іларіон Іларіонович Слинько : Монографічне науково-довідкове видання / упорядкування: О. В. Кульбабська, Н. О. Шатілова. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2019. – 608 с., портр.

ISBN 978-966-423-163-0

Монографічне науково-довідкове видання є своєрідним пошанівком доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри української мови ЧДУ Іларіона Іларіоновича Слинька (цьогоріч минає 25 років з дня смерті ученого). До *першої частини* увійшли: наукові статті «Проблеми синтаксису української мови: традиції та сучасність» та «Основні аспекти дослідження синтаксису української мови в науковій концепції професора І. І. Слинька», хронологічна канва життя та діяльності вченого, повна бібліографія його праць. *Друга частина* репрезентує найважливіші праці чернівецького філолога з історичного й новітнього синтаксису української мови та методики його викладання, що їх надруковано в різні періоди життя дослідника (зокрема в періодичних виданнях і збірниках наукових праць, які вже стали раритетами). У *Додатках* до монографії подано архівні матеріали, світлини та спогади, а також запропоновано практичні завдання для студентів, які опановують навчальні дисципліни: «Синтаксис української мови», «Актуальні проблеми синтаксису й пунктуації», «Історія лінгвістичних учень», «Проблеми і досягнення сучасного українського мовознавства», «Вступ до спеціальності», «Основи мовознавчих досліджень», «Методологія та організація наукових досліджень», «Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах», «Методика викладання української мови в закладах вищої освіти».

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів філологічних спеціальностей закладів вищої освіти, усіх, кого цікавлять актуальні проблеми синтаксису й лінгводидактики української мови.

УДК 81(477)(092)Слинько
© Кульбабська О. В., 2019
© Шатілова Н. О., 2019
© Чернівецький національний університет, 2019

ISBN 978-966-423-163-0

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
Розділ 1. ІЛАРІОН ІЛАРІОНОВИЧ СЛИНЬКО – ВІДОМИЙ УКРАЇНСЬКИЙ УЧЕНИЙ І ПЕДАГОГ	9
1.1. Проблеми синтаксису української мови: традиції та сучасність	9
1.2. Професор Іларіон Іларіонович Слинько: лаконічною мовою біографії	39
1.3. Основні аспекти дослідження синтаксису української мови в науковій концепції професора І. І. Слинька	41
1.4. Список праць професора І. І. Слинька	52
Розділ 2. МОВОЗНАВЧІ Й ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СИНТАКСИСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НАУКОВОМУ ДОРОБКУ І І. СЛИНЬКА	79
2. 1. Розвиток досліджень з українського мовознавства на Буковині	79
2.2. Система та ієрархія синтаксичних одиниць	84
2.2.1. Синтаксис сучасної української мови як розділ мовознавства	84
2.2.2. Словосполучення в шкільному курсі мови	104
2.2.3. Типи простих речень у сучасній українській класиології ..	116
2.2.4. Чи все зроблено для перебудови шкільного синтаксису? ..	129
2.3. Історичний синтаксис. Синтаксис відмінків	136
2.3.1. Відображення синтаксичного керування у «Словнику української мови»	136
2.3.2. З історії знахідного відмінка від назв живих істот в українській мові	139
2.3.3. Історія другого знахідного від іменників української мови .	172
2.3.4. Історія знахідного непрямого об'єкта в українській мові за пам'ятками XIV–XVIII ст.	176
2.3.5. Зміни у вживанні знахідного відмінка з об'єктним значенням за пам'ятками XIV–XVIII ст.	200

2.3.6. Історія знахідного володіння, управління і керівництва в українській мові.....	236
2.3.7. Історія родового часу за свідченням давньоукраїнських пам'яток XIV–XVIII ст.	240
2.3.8. Історія родового відмінка при інфінітивах мети за свідченням пам'яток XIV–XVIII ст.	243
2.3.9. Історія орудного засобу за свідченням давньоукраїнських пам'яток XIV–XVIII ст.	262
2.3.10. Історія орудного логічного суб'єкта в пасивних зворотах за свідченням українських пам'яток XIV–XVIII ст.	280
2.3.11. До питання про історію орудного предикативного в українській мові	284
2.3.12. Історія опозицій з прийменниками <i>зъ, въ – безъ</i> для вираження способу дії в українській мові	309
2.3.13. Із спостережень над ад'єктивним керуванням в усній формі літературної мови	323
2.3.14. Історія деліберативних зворотів в українській мові.....	326
2.3.15. Історія приад'єктивних зворотів за давньоукраїнськими пам'ятками XIV–XVIII ст.	330
2.3.16. Історія безприйменниково-просторових зворотів української мови порівняно з іншими слов'янськими	335
2.3.17. Історія просторових зворотів із складними прийменниками в українській мові.....	338
2.3.18. Історія присвійних конструкцій української мови за свідченням пам'яток XIV–XVIII століть	349
2.4. Парадигмальний вимір речення	379
2.4.1. Парадигматика простого речення української мови (двоскладне речення)	379
2.4.2. Парадигматика простого речення української мови (односкладне речення)	393
2.4.3. Парадигматика складного речення української мови	405
2.5. Просте двоскладне неускладнене речення.....	414
2.5.1. Поняття про речення та його головні члени в шкільному курсі мови.....	414
2.5.2. Другорядні чи поширюючі члени речення?	429
2.5.3. Інфінітив у функції другорядних членів речення	445

2.5.4. Способи вираження іменних обставин.....	466
2.5.5. Деякі спостереження над прямими додатками в українській мові.....	475
2.6. Просте двоскладне ускладнене речення.....	477
2.6.1. Речення з однорідними членами.....	477
2.6.2. Речення зі звертаннями, вставними словами, відокремленими другорядними членами.....	490
2.6.3. Сполучникові конструкції у відокремлених зворотах	497
2.7. Односкладні речення.....	505
2.7.1. Чи є односкладні речення?	505
2.7.2. Заперечні генітивні речення.....	514
2.8. Складне речення.....	520
2.8.1. Сполучник чи сполучне слово?	520
2.8.2. Чи змінюється значення складнопідрядного речення від місця підрядного?	528
2.9. Діалектний синтаксис.....	535
2.9.1. Роль говорів у становленні синтаксичної системи української літературної мови XIV–XVIII ст.	535
2.9.2. Із спостережень над синтаксисом буковинських говорів... ..	539
2.9.3. Історія деяких синтаксичних зворотів південно-західних говорів за пам'ятками XIV–XVIII ст.	541
2.10. Синтаксис художнього тексту.....	549
2.10.1. Із спостережень над синтаксисом творів О. Кобилянської ..	549
2.10.2. Звороти з орудним відмінком у мові О. Кобилянської	551
ДОДАТКИ.....	554
<i>Додаток А.</i> Архівні матеріали про життєвий шлях І. І. Слинька .	554
<i>Додаток Б.</i> Рецензії проф. Слинька	572
<i>Додаток В.</i> Життєві моменти І. І. Слинька у світлоспалахах	576
<i>Додаток Г.</i> Спогади про Іларіона Іларіоновича Слинька.....	585
<i>Додаток І.</i> Науково-методичний практикум для студентів-філологів	601

ПЕРЕДМОВА

Прикметною рисою нашого сьогодення є пильна увага до історичного, суспільно-політичного та культурного минулого України, прагнення збагнути й осмислити його в усьому розмаїтті відтінків, у всій складності подій, суперечностей ідей та людських характерів. У цьому аспекті не викликає жодних заперечень думка, що історія науки – важливий і невід’ємний складник історії суспільства, історії народу. Отож відновити її в усій повноті й істинності – невідкладне завдання українських учених. *Історіографія* (від грец. *ístoría* – розповідь, оповідання – та *γράφο* – пишу; буквально – опис, описання історії) вітчизняної науки – це не лише данина нашій минувщині, але й запорука успішного розвитку суспільства, яке добре знає, шанує й творчо опановує досягнення своїх попередників.

Книги серії «Історіографія мовознавчої науки в Чернівецькому університеті» присвячені саме цій актуальній проблематиці – дослідженню здобутків українського мовознавства в минулому, поверненню до наукового обігу плідних ідей учених-філологів, очільників лінгвістичних шкіл і напрямів. Зокрема, пропонуване монографічне науково-довідкове видання є своєрідним пошанівком доктора філологічних наук, завідувача кафедри української мови ЧДУ Іларіона Іларіоновича Слинька, якому 2017 року виповнилося 105 років від дня народження.

Мета дослідження – вияскравити основні грані наукової та науково-методичної діяльності видатного українського граматики та лінгводидакта, зачинателя синтаксичної школи Чернівецького університету професора І. І. Слинька – мовознавчу, лінгводидактичну, лінгвокультурологічну.

Досягнення мети зумовило *структуру монографії*, що охоплює шість обширів інформації:

1) портрет («Я»-науковця), що подає в той чи той спосіб хронологічну канву життя й творчої спадщини І. І. Слинька, вводить до наукового обігу мало або й зовсім не відомі широкому загалу факти та матеріали про його різнобічну діяльність;

2) нарис з історії становлення й розвитку в українському мовознавстві такого важливого напрямку, як історичний синтаксис, а також інформацію про формування чернівецької синтаксичної школи;

3) повну бібліографію праць Іларіона Слинька, що стане в пригоді під час читання спецкурсів «Історіографія мовознавчої науки в Чернівецькому університеті», «Основи лінгвоперсоналогії»;

4) хрестоматію наукових статей проф. Слинька І. І. з актуальних проблем синтаксису й методики викладання української мови¹;

5) орієнтовні завдання та запитання для систематизації знань бакалаврів і магістрантів філології з базових мовознавчих курсів та дисциплін за вибором студента: «Синтаксис української мови», «Актуальні проблеми синтаксису й пунктуації», «Історія лінгвістичних учень», «Проблеми і досягнення сучасного українського мовознавства», «Вступ до спеціальності», «Методологія та організація наукових досліджень», «Методика викладання української мови в загальноосвітніх навчальних закладах», «Методика викладання української мови в закладах вищої освіти»;

6) додатки, у яких на загал запропоновано архівні матеріали біографічного характеру, спогади колег, світлини, відгуки й рецензії на науково-методичні праці Іларіона Слинька.

Основна науково-педагогічна діяльність Іларіона Слинька в Чернівецькому університеті припала на 70–80-ті рр. XX ст., на часи тоталітаризму й переслідування за обстоювання національної специфіки української мови. Панівна політика мовної асиміляції не давала змоги по-справжньому, повногосно розгорнутися таланту вченого, який, безперечно, міг би сказати й зробити в науці набагато більше, оскільки стояв на фундаменті кращих граматичних традицій українських граматистів попередніх історичних періодів (О. Синявського, О. Курило, С. Смаль-Стоцького, В. Сімовича, О. Потебні, І. Огієнка та ін.).

Виходом у світ цієї книги кафедра сучасної української мови Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича віддає шану визначному філологу й педагогу, граматичні й методичні праці якого широко відомі громадськості України.

Сподіваємося, що вміщений у монографічному науково-довідковому виданні фактичний матеріал, спостереження та вис-

---

¹ У цьому виданні збережено лексичні, граматичні, правописні та графічні особливості першодруків.

новки зацікавлять не лише фахівців-мовознавців, а й ширший читацький загал, якому не байдуже благородне завдання історіографії мовознавчої науки в усій її повноті та різноманітності.

Автори висловлюють щиру вдячність рецензентам – доктору філологічних наук, професорові, декану українського мовно-літературного факультету імені Г. Ф. Квітки-Основ'яненка Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди **Костянтину Юрійовичу Голобородьку**, доктору філологічних наук, професорові, декану факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара **Ірині Степанівні Поповій**, доктору філологічних наук, професорові, завідувачу кафедри української мови Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка **Людмилі Миколаївні Марчук** – за доброзичливу критику, слухні зауваження та побажання.

Монографічне науково-довідкове видання

ІМ'Я В НАУЦІ

ПРОФЕСОР ІЛАРІОН ІЛАРІОНОВИЧ СЛИНЬКО

Упорядники:

Олена Валентинівна Кульбабська – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасної української мови.

Наталія Олександрівна Шатілова – кандидат філологічних наук, асистент кафедри сучасної української мови.

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Дизайн обкладинки

проф. Кульбабська О. В.
Кульбабська О. В., Шатілова Н.О.
Кульбабський А. М.

Підписано до друку _____ . Формат 60 x 84/16.

Папір офсетний. Друк різнографічний. Ум.-друк. арк. _____.

Обл.-вид. арк. ____ . Тираж ____ . Зам. Н-226.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного університету
58000, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 891 від 08.04.2002 р.